

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bibliotheca Rhetorum

In Quo Orationes Sacrae, & Panegyricae

Le Jay, Gabriel François

Ingolstadij, 1726

Ludovico Magno Pacifico Victori. Oratio II.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71028](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71028)

nimirum parùm utiles amicos , quos liceat hostes
contemnere: ac pares orbi tuas unius vires, quas
Ludovici dirigat prudentia , Cœli Providentia
sustentet.

Oratio habita Anno M. D. C. XCIII.

LUDOVICO
MAGNO
PACIFICO VICTORI
GRATULATIO
ORATIO II.

Quod diuturnum laboriosumque navigationis
cursum expertis contingere solet, ut assècuti
portum feliciter exantlatos labores variòs-
que periculorum casus non sine voluptate aliquã
meminerint; hoc sibi hodie longo gravique de-
functâ bello, & optatum Pacis adepta munus Eu-
ropa tota gratulatur; Illustrissimi, Amplissimi Se-
natores, cæteri que Auditores ornatissimi.

Redijt enimverò postliminiò revocata tandem
amica Pax, audita Superis pia populorum vota, &
infestæ bellici incendij fides extinguuntur. Meum
securitas, perturbationem quies, lætitia mœrorem
deinceps excipiet; & tristes funesti belli ruinas
tranquillæ Pacis comes felix rerum copia postmo-
dum compensabit.

Gra.

Gratias igitur tibi primùm immortales, Regum custos moderatòrque Regnorum Deus; à quo cæleste Pacis munus profectum est: tuum illud beneficium est totum, quod nemo præter te generi hominum impertit; Tu belli unus Pacisque arbiter, illud, si placuit reos plectere, scelerum æquus ultor immitis; hanc populorum labores miseratus, indulges. Tu nôsti solus, quâ parte corda Principum facile inflectantur; & quos æterno consilio favere discordibus animis permisisti, mutuam eodem, cùm libitum est, in concordiam reducis.

Atenim quem sibi pacis ministrum selegit in terris Deus? cujus in restinguendo bellici furoris incendio usus est manu? quis inspirante illo reluctantem Europam ad certas expectati fœderis condiciones adduxit? Jam sensistis quem velim, Auditores, quæ dicturus sum, occupâtis: video convertos omnium oculos in imaginem Regis invictissimi; cujus munificæ liberalitati Pacem acceptam meritò referimus.

Gratulemur enimverò conciliatori tanti muneris Ludovico: prædicemus beneficam largientis manum: & dum nostra omnium cumulat vota, perenne, si quod & nobis esse potest ejusmodi, animi memoris ac grati monumentum existat.

Quanquam nos aliò vocant studium & voluntas optimi Principis: gratulationes nostras ijs impendi rebus postulat, quibus, in conciliandâ Pace, suas ipse curas, sollicitudines ac gloriam totius impendit. Agite igitur, convertâmus animos, quò Pacis consilia voluntatèque contulit Ludovicus. Gratulemur Religioni primùm, quæ tot tàmque gravibus in Galliâ nostrâ multos per annos jactata casibus, hodie tandem felicibus Ludovici Magni auspicijs triumphat; & omnis deinceps periculi securâ expectatæ Pacis in præsidio conquiescit. Grātule-

tulemur deinde Europæ toti, quæ Principis optimi beneficio, funestissimos, quos lugebat jamdiu, & lugere adhuc non desistisset, armorum tumultus beatæ Pacis tranquillitate commutavit.

Sic est, Auditores, neque vereor, ne quis mihi non assentiatur, cum sim nihil dicurus, quam quod in ijs, quas pro consecrâ feliciter Pace scripsit, literis Ludovicus ipse palam consignavit. Adverte igitur animum, & totam orationis feriem ordinemque cognoscite. Dum studere Paci tam impensè visus est Ludovicus, Religionis securitati ac gloriæ consuluit: hoc primum; Europæ totius commodis ac tranquillitati laboravit, hoc alterum.

Vidit enimverò Rex sapientissimus idem ac religiosissimus, quandiu sæviret armorum furor, vix futurum, ut Religio, quam ipsi pepererat in regno suo gloriam, eâ gauderet constanter aut sine metu: & Hæresi profligatæ spem super aliquam resurgendi adfuturam: sustulit Religioni causam metûs, spem Hæresis omnem constanti Pace Ludovicus excidit; hæc erit orationis pars prior. Sensit Princeps optimus præteritis Europam cladibus non modò exsaturatam non esse, sed funestam bellandî libidinem etiam in dies irritatam & accensam magis; cepit Ludovicum commiseratio publicæ calamitatis, &, quod tot victorijs ac triumphis non potuit assequi, id liberaliter concessâ Pace perficiendum putavit; hoc posteriore Orationis parte conficiam. Quod utrumque, quam facile mihi videor demonstraturus, tam erit, Auditores, vobis in promptu, quantum Pacifico Victori Religio, quantum Europa debeat, facere conjecturam.

I. PARS.

I. PARS.

Ac primò quidem, ut intelligatis, Auditores, quantum Religioni beneficium Rex Pacificus contulerit, repetite, quæso, memoriâ, quibus tandem facibus fatale bellum ante annos decem exarserit. Triumphabat in Galliâ sapientissimi Regis auctoritate Religio, & in pristinam restituta dignitatem libertatis suæ vindicæ assertorique applaudebat. Pulsa scilicet Hæresis honoribus quos occupârat, propugnaculis dejecta, spoliata templis, toto regno proscrip̃ta, denique lethiferum experta vulnus extremo confecta spiritu videbatur.

Tamen illa, quis crederet? vel inter istas rerum suarum angustias non est oblita solitæ ferocitatis; ausa est animos resumere, colligere succisas vires, suscitare fortunæ melioris expectationem; & quod jure amiserat, illud velle contra fas recuperare. Tum verò perniciosâ machinari consilia; cogitare vim apertam, meditari prælia, & se ad cruentum, si quod unquam extitisset, bellum accingere.

Interim excédendum illi fuit nihilominus cum ignominiâ Regni finibus; etenim non aderant opes quibus niteretur; non Principes quorum auspicijs bella gereret: non armati mutua in perniciem civēs, quorum gladijs conjuratis uteretur. Principis majestas ac veneratio, insitus omnium animis in illum amor, constans Gallorum & avita pietas, omnem aditum ac spem Regni domesticis, ut olim, diffidijs turbandi præcludebat.

Quod non habebat domi, quæsiuit foris: nam sive resides populorum animos pigeret longioris otij; sive rerum Gallicarum æmulatio sparsisset jampridem discordiarum semina: sive illustriorem Religioni triumphum providus futuri ac dispensator Deus adornaret: vidit Hæresis quasi primo impetu

petu vires crescere in immensum, vidit paratos ad defensionem suam accurrere populos omnis generis; atque inde majus sibi robur afflari sensit, unde sperandum minus videbatur.

His inflata præsidijs, tam lætis omnibus excitata, non ignoratis, Auditores, quibus tandem finibus Hæresis spes & cogitationes terminaret suas? Parum erat, si vivere obscura ac sine nomine intra Galliæ penetralia sineretur, si legibus suis, ut paulò antè, ac moribus uti licuisset; si Foro, Castris, Aulæ, Commercio, unde se ejectam mœrebat, de integro restitueretur. Sed involabat animo in honores quosque amplissimos: sed excitabat è ruinis ac ruderibus sublata jam ac sepulta superstitionis impiæ monumenta: sed nova jura, novas immunitates, ampliora privilegia extorquere meditabatur, quorum beneficio erecta deinceps ac secura volitaret.

Hæc porrò quàm erant sedulò meditata, tam citò peragenda jaclabantur: imminebat scilicet tempus illud, quo luctuosum toti Galliæ exitium portendebatur; atque ut non deesset oraculorum fides, quæ rei tam novæ tamque incredibili pondus atque auctoritatem adderet; eruebantur è vetustis, veridicisque, ut aiebant, vatum monumentis, & ferebantur non clàm, sed palàm; non apud vulgus modò, sed etiam Principum in aulâ prædictiones; & illæ quidem non obscuræ, ut ferè accidit, non ambigæ, non implicitæ verborum involucris, sed apertæ, sed manifestæ, sed explicatu faciles; quæ sine circuitione vel ambage ullâ fatalem rebus Gallicis annum, penè dixi diem ipsum & horam, designarent. Nihil hîc fingo, Auditores, nihil comminiscor; sunt hæc pervagata quæ dixi; scilicet his nugis ac somnijs ludebatur credulitas Europæ propè totius, quam suas in partes Hæresis scientem ac volentem dicam, an invitam potiùs atque insciam pertraxerat.

T

Hæc

Hæc tempestas in quos tandem eruptura videbatur? in quos comparata tot fœdera, tot arma, tot oracula? Scitis, Auditores, in unam Galliam, cui inexpiabile cum Hæresi bellum susceptum erat. *Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania adversus Dominum, & adversus Christum ejus.* Psal. 2.

Meministis enim, Auditores, ut securus exortæ tempestatis ac procellæ Ludovicus sine ullâ trepidationis aut metûs significatione retundendis hostium conatibus animum adjecerit; ut datis continuo mandatis per Provincias, quas Præfectorum prudentia ad subitos casus quodammodo præparaverat, populos in partem laboris vocaverit; ut adnitente potissimum studio, dexteritate, vigilantia fidelis imprimis Administrum, * quem ereptum sibi difficillimis temporibus luxit Gallia, & lugeret gravius hodièque, nisi paternarum virtutum æmulatores filios reliquisset: meministis, inquam, ut conscripti statim milites; ut comparata etiam ex improviso cuncta ad grave diurnumque bellum necessaria; ut instructi terrâ marique florentissimi exercitus, qui Europæ conjurantis impetum non sustinerent modò, sed etiam superarent.

Ita munitus ab omni parte Ludovicus, & fiducia divini Numinis, cujus causam tuebatur, potissimum recreatus; quàm confidenter bellum ingressus est! quàm processit in eodem feliciter! quàm æquali rerum secundarum constantia illud ad finem usque perduxit! ut primo statim aditu spes infractæ inimici Fœderis! ut resectæ fraudes, disturbata consilia, retardati impetus ac compressi! Tot inter hostes ex quibus coaluerat metuenda conjuratio, quis eorum non victus iterum atque iterum, aut ubi tandem non victus? Percurrite mecum animis loca singula, quæ cruenti diurnique belli quoddam veluti theatrum extiterunt: lustrate diligenter anfractus vallium, nemorum latebras, spatia camporum.

* *D. de Louvois.*

rum. Est aliqua pars uspiam, quæ virtutis Gallicæ monumentis caruerit, aut non insigni aliquâ hostium clade fuerit consignata? Quot captæ urbes, quot expugnatae provinciae, quanta spoliiorum vis ac multitudo relatas toto decennio victorias loquuntur ac prædicant!

Præclara hæc quidem, Auditores, & tam gloriosa virtuti Gallicæ, quam ipsi Religioni trophæa! at neque hæc tamen satis Religionem in tuto collocabant. Vidit hoc Princeps sagacissimus, neque ipsum latuit non esse belli tempus promovendæ Religioni satis idoneum: silere plerumque vel sanctissimas leges in armorum licentiâ, aut earum salutem derobore multum infringi: distrahi aliò gravioris belli sollicitudine attentionem animi, ne ad extirpandas penitus nondum extincti satis mali fibras totus incumbat: Errori fore locum turbas inter ac tumultus, ubi lateret tutius, aut etiam facilius invalesceret: turbatam eo consilio fuisse ab Hæresi Europæ tranquillitatem, ut quod amiserat pace, id, si posset, bello reciperet: denique nunquam firmum satis aut stabile futurum, quodcumque vel Hæresis extinguendæ, vel propagandæ Religionis causâ faceret, nisi Pax solida, constans ac diuturna id ipsum fortiùs ac tenaciùs astringeret.

Atque hoc fuit, Princeps religiosissime, quòd tam ægrè descenderis ad ineunda belli consilia; quòd studiosum usque pacis animum ostenderis; quòd palàm totiùsque orbis in oculis professus fueris tam sæpè, aliena semper à bello fuisse tua consilia; neque te impelli ad arma capienda nisi invitum ac reluctantem posse. Non te hostium numerus, non Europæ facies, Galliæ in ruinam ac perniciem conjurata, non dubius atque anceps periculosi Martis exitus perterruit. Erat vel in ipsâ periculi magnitudine quidpiam, quod avidum lau-

dis animum titillaret: pulchrum erat stare unum adversus omnes; & partarum recens victoriarum memoria spem nescio quam victoriæ, novum atque insolitum robur afferebat. At te Religionis studium, cujus ad stabilitatem propagationemque pertinebat alta Pax, multò magis incendebat; hoc volebas unum; hoc unum cogitabas; huc studia, contentiones, vota ferebantur; ut longa pacati regni tranquillitas ultimam operi religioso manum imponi pateretur.

Vos, vos testes appello, Auditores: cum res Gallicæ latam ubique armorum sortem experirentur; cum intactus atque integer ab omni parte Ludovicus victrices copias in Sabaudiam, in Gothalaniam, in Germaniam, in Belgium penitus inferret; cum annis singulis aliqua fieret ad posteriores triumphos accessio: an inflatus prospero rerum exitu aut insolescens victoriâ Ludovicus Pacis voluntatem abiecit? an cessavit offerre illam vicis hostibus; admonere illos bello infelici ut abstererent; adhortari, ut amicum potius, quam victorem experirentur?

Tamen, quis crederet? indociles usque, efferratos, intractabiles sentiebat, & quos repetitæ clades ad amorem Pacis revocare debuissent, eosdem in propagando bello pertinaciores faciebant.

Principem vidimus, Auditores, quem à nostris partibus alienum esse tantò, dolebamus gravius, quòd ad virtutes ejus egregias & partam rebus præclare gestis gloriam arctissima cum angusto Regum nostrorum sanguine necessitudo accederet. Is, seu non facilè cedunt exulcerati animi, seu efferantur viri fortes vulneribus suis, & ad eluendum dedecus incitantur; seu pulchrum est superiorem esse suis cladibus, & in adversâ sorte præ se ferre constantiam; is, inquam, Ludovici victorijs ac triumphis
irri-

irritatus potius, quàm repressus, amissis armorum fato pulcherrimis urbibus ac provincijs, averfam usque à consilijs Pacis voluntatem retinebat.

Tamen quoniam ad felicem Europæ totius concordiam ac tranquillitatem, unde pendeat Religionis securitas, ingens momentum afferebat, si reconciliatus nobis foret, quid faciendum Ludovico fuit, aut potius quid fecit, ut vel invitum ac reluctantem ad conditiones Pacis fortissimum Principem adduceret?

Prædicamus in Alexandro dignam triumphatore Asiæ excelsum animi & magnitudinem, quòd invictam Pori constantiam admiratus, eum habere amicum quàm hostem maluisset. At quanti est, Auditores, oblatâ vincendi opportunitate ultrò temperasse; obtulisse Pacem, quam imperare potuisses; exarmasse munificentiam cognati Principis fortitudinem; &, quem non aspernandum adversarium expertus eras, huic obsidem pacis fœderisque Nepotem augustissimum, spem Galliæ, heredem Imperij, in Generum toti orbi jure invidendum tradidisse.

Fruere tamen, nihil moramur, Princeps fortunatissime, fruere flagrantissimo illo desiderio Pacis, quod Ludovico Magno Religionis amor & studium inspirant. Dulce nobis est, quòd Tu tanto Pietatis commodo avulsus tandem ab iniquis partibus, nobiscum arctiori quàm antea vinculo conjunctus fueris; quòd præceptam propagandi longius belli fiduciam dissidentibus populis sustuleris; quòd facile exemplo tuo fœderatis Principibus ad incedenda Pacis consilia viam feceris: ac si modò non stabit nisi per Ludovicum, quominus, quotquot experitur hostes, paribus ad concordiam illecebris invitet, nulla mora est, quin eadem liberalitate ac

munificentiam, tam utilem, tam gloriosam Religioni Pacem bene redemptam puter.

Nolite igitur mirari, Auditores, si tot ac tantas nactus belli prosperè gerendi occasiones Ludovicus suavissimam vincendi cupiditate ultro temperavit; si ex eo gloriæ fastigio, quod perpetua quædam toto belli decursu prosperitas ipsum evexit, descendere non graveur ad eas condiciones Pacis, quas nec hostes ipsi, si vicisse contigisset, postulare sustinissent: si tot urbium, tot provinciarum dominus, quas jure belli & relatis toties victorijs suas fecerat, cedere partem minimè contemnendam accelerandæ Pacis gratiam non dubitet. Pulchrum est quidem debellare hostes, victis imperitare gentibus, disjicere arces munitissimas, domito triumphatòque orbi leges imponere; habet ea laus illecebras, quæ Heroum animos facilè pertentent; quibus non demulceri tantò difficilius videatur, quantò quis illas sæpiùs uberiusque degustarit.

Tamen majus quiddam hodie atque illustrius ambit Ludovicus, nihil est tam præclaris, tam insignibus in titulis, quod amet aut sequatur, nisi quod vincendo triumphandòque prostratæ veteribus plagis Hæresi spem resurgendi deinceps omnem expectationemque sustulit: hic suavissimus tot laurearum fructus, quod mercatus hoc pretio tranquillitatem, ac pacem placido tandem in portu Religionem collocavit.

Quam id unicè spectaveris, Ludovice, penitus intellectum est, cum Tu tamen liberalis ac munificus in donandis belli gravissimi fructibus; tam rigidus idem ac flecti nescius visus es, si quid in ipsa Pace sancienda sit postulatum, quod Religionis detrimento verteret.

Repetebant hostes Argentinam totius Alsatiae caput, at quo studio, quâ conspirantium animorum pertinaciâ! Unius civitatis æmulatione confla-

tus magnâ ex parte belli tumultus videbatur; nec componendum prius jactabant, quàm urbs illa priores ad dominos rediisset.

At quanto factum id esset Religionis detrimento, Auditores! Conjicite vosmet ipsi, & veterem civitatis illius conditionem cum hodiernâ comparete. Illa infelici suo fato nacta quondam eos Principes, quos Lutheranae pravitatis error ab avito cultu seduxerat, easdem & ipsa partes sequebatur, nec spem ullam revocandæ, quam olim coluerat, Religionis, videbat affulgere. Adfuit felicibus adductus fatis Ludovicus; neque prius oblatas communibus votis urbis illius habenas excepit, quàm pulsâ de sacrario sanctitatis Hæresi, pristinae Religionem dignitati redderet.

Ex illo, quàm lætos, quàm uberes eâ in urbe fructus Religio est consecuta! quantus & quàm felix incubuit Ludovici labor, suus ut pietati cultus, templis majestas, sacris veneratio rediret! quàm multos invitavit opibus, beneficijs devinxit, provocavit exemplis, ut ad avitum Ecclesiæ gremium se reciperent! Numerate, si potestis, quot intra ipsa Argentinæ mœnia, quot ex pagis circumadjacentibus, ex municipijs, urbibus, colonijs hominum millia ejuratâ tandem Hæresi ad ovile Christi rediêrint.

Hæccine novalia tam culta Error impius habuisset? spes succidisset tam lætas in adyta sacrosancta recepta rursus Hæresis? hunc Tu, Ludovice, paternæ sollicitudinis laborumque fructum percepisses? hanc Religioni labem passus esses inuri? Imò, imò, ne metue, Religio sanctissima; non permittet Rex optimus eripi tibi bonum illud, quod ejus ope tanto pòst tempore recepisti: non alio gaudebit Argentina Principe, quam Ludovico, ac quantumcumque reclamant illi, qui hanc urbem sub hæreticæ pravitatis jugo mancipatam nuper tenebant

nebant, tu jus in eâ tuum, Ludovici præsidio tuta conservabis.

Gratulare igitur tibi, fortunata nimium civitas, non quòd conspicuum es celeberrimæ provinciæ caput, non quòd tot aggeribus vallata, tot munia præsidij, tot substructionibus ac repagulis defensa nihil ab hostium impetu memendum habes; noli tibi tantùm plaudere, quòd fortissimam Galliæ propugnaculum, Germaniæ clavis, nobilissimum victoriarum nostrarum monumentum potes nuncupari: hæc decora, quæ contulit tibi Ludovicus plurima, tametsi non aspernatur; non tamen eo potissimum places nomine; aliud est in te quod amet multò magis; præ te fers aliquid propter quod unam te, non urbibus modò fortissimis, sed amplissimis etiam provincijs, quas permisit hostium potestati, duxit anteponendam. Te pietatis ille cultus, quo flores; te Religio sancta, quam colis, apud eum commendant: agitur gloria, agitur securitas Religionis illius, quæ nec salva, nec incolumis apud te posset consistere, si tam illustrem patronum, defensorem, ac dominum perdidisses.

At dum tibi sibi que meritò plaudit felix Argentina, Princeps religiosissime; ecce Rinsfelsam audio complorantem, & tot conspicuas Palatinarum urbes communibus omnes querelis fidem tuam deprecantes. Quibus nos, inquit, Ludovice, deseris, vel quò recidimus tandem tuo præsidio destitutæ? Equidem tibi debemus omnes, quòd depulsâ veterum errorum caligine nobis amica lux veritatis illuxit: id consecutæ beneficio tuo sumus, ut pristinus aris cultus, debita sacris veneratio, pulsâ tot annos majorum nostrorum Religio feris tandem nepotibus redierit: tu dominantem mœnibus nostris Hæresim domuisti, conuisti, depressisti: per te libera ruptis catenis & suis emerfa

tene-

tenebris Pietas regnat ac triumphat. At quid fiet postmodum nobis, quis aderit, quis tuebitur, cum te vindice ac patrono carebimus? Invalescet Error, brevi resurget Hæresis, & pulsam de folio per summum nefas Religionem ad priores tenebras damnabit.

Quàm erant justæ ejusmodi querelæ, Auditores, tam lubenter à Ludovico Magno exceptæ sunt. Periclitabatur enim in multis Germaniæ totiusque Palatinatûs urbibus Religio vera, quam Rex Christianissimus jam dudum exulantem revexerat in hæc loca, cum eadem in ditionem suam nuper redeisset. Jam verò cedente jus in eas urbes suum Ludovico, nec habebant illæ fati in se roboris, ut Lutheranarum partium factoribus resisterent; nec spem ullam præsidij suis in Principibus positam videbant, quos Germaniæ consuetudo solenni ipsorum jurejurando confirmata impediabat; quominus veræ ac suæ Religionis in gratiam quidquam molirentur.

Quid faciet Ludovicus? an desertam, indefensam, omni ope destitutam, vel alienis etiam in locis Religionem patietur? quid sua illi pietas, quid sapientia distitabit? Jubet pro suâ auctoritate Princeps religiosissimus tam iniquos aboleri mores; legem injustam refigi, injuriosum abrogari sacramentum imperat; nec sui juris esse patitur urbes illas quas cedit, nisi suum ipsi Religioni jus atque auctoritas conservetur. Quid tum? obtemperatur pro debitâ invicto Regi reverentiâ; conditio accipitur; fremente nequicquam Hæresi solennis fides obligatur; triumphat Religio, lætantur populi, exultant urbes, & quod præstare ipsi per se, cupidi quantumvis & amantes Religionis non poterant Germaniæ Principes, id se Christianissimo Regi debere acceptum gloriantur.

Sic videris vinci, Ludovice, tamen ut vincas! sic hostem concilias liberalitate, ut eundem auctoritate coërceas! ita cedis, ut imperes! sic flecteris, ut legem imponas! aded nihil est quod amore Religionis non facias! aded regias animi tui dotes in unius pietatis obsequium mancipâsti!

O sancta Pietas! ô veneranda majorum nostrorum Religio! quantum invicto Principi, quantum tam illustri patrono ac defensori debes! sed Europa tota, Auditores, ecquid illi minus debet? hoc pars Orationis altera demonstrabit.

II. P A R S.

Est hoc plerumque, luctuosum dicam, an invidendum potius magnæ virtutis fatum, Auditores; ut quantò altius gloriæ fastigium fuerit affecuta, tantò graviores æmulos adversariosque patiatur. Nam seu virtus habet illecebras ex se se, propter quas expetenda videatur; seu merces ipsa virtutis, gloria multò magis allicit ac placet; rarum est extitisse quempiam utraque dote cumulatum, qui non propositus continuò obnoxiusque livoris atque invidiæ telis vixerit. Id verò cùm virtus Gallica, propter insitam quandam excellentiæ supra gentes cæteras prærogativam sensit jam dudum, tum certè extremis istis temporibus illustrius quàm antea experta est.

Quare si quis fortè mirabitur, quòd tantâ animorum contentione de oppugnandâ Galliâ certatum sit; quòd junctis viribus gentem in unam universus penè orbis insurrexerit; quòd nullâ fluentium retrò rerum suarum injuriâ hostes deterriti, pertinacem usque belli infelicis animum retinuerint, miretur ille potius, quòd constanter felix ac fortunata, quòd ubique victrix, quòd triumphans domi forisque Gallia ex illis tot tamque periculosis fluctibus ac procellis emerferit.

Per-

Perstrinxit fulgor ille nimirum oculorum aciem; fuscitavit tanta potentiae vis vetera discordiarum femina; & quoniam ad erigendum tam nobile virtuti Gallicae trophaeum suis unusquisque de spolijs contulerat, tanto facilius adducti omnes, ut quod suum esse crederent, id repetere bello aggredierentur. Addebant fiduciam conjurantium populorum numerus, opes, animi ad rem strenue fortiterque gerendam parati: non videbatur gens una par esse posse collectis totius Europae viribus, dum Galliam ex omni parte quasi uno impetu invaderent. Atque ut accenderentur magis ac magis, quotquot in sociale foedus coierant, ipsa perficiendi operis facilitate; spargebatur sedulo, fore rem unius anni vel alterius: atque inter inducias temporis tam breves vetera Galliam inter Europamque reliquam dissidia, decretorij demum fatis esse dirimenda.

Neque vero rem aggressi sunt minus viriliter aut celeriter, quam erant solerter meditati. Vidimus primo statim aditu formidolosum terram, mari, in litore, in finibus bellum: aderant in procinctu numerosi exercitus, qui Galliae limites ab Hispania, Italia, Germania, Belgio simul obsiderent: praerant exercitibus nobilissimi tota Europae Principes, tanquam pro aris focisque pugnaturi; classis in utroque mari comparata exarsens ab omni parte minabatur; Gallia denique obsessae instar urbis erat undequaque concludenda. Exultabant hostes interim & nobilissimas hujus imperij provincias partiri inter se, quasi de relatam jam victoriam triumphabant.

Quis tam commodè sensit de rebus nostris, aut quis hunc fore tandem formidolosi belli eventum ausus esset polliceri; ut non tueri se modo finibus suis contra tot hostes posset Gallia, sed eos, ubicumque tandem essent, aggredieretur; ut non

viri-

vinceretur unquam, sed vinceret semper ac triumpharet? ut non modò nullam fineret invadi ab hoite partem soli Gallici, sed ipsa fines alienos ingressa, maximas urbes amplissimásque provincias expugnaret.

Hoc tamen est, Auditores, quod contra spem fiduciámque hostium, contra universi orbis expectationem, præter nostra ipsorum vota non viriliter minùs, quàm feliciter perfecimus.

Non ego vos supervacaneâ rerum à nobis decennio toto gestarum serie remorabor; at si quis vel inter hostes partam hoc bello gloriam virtuti Gallicæ invideret, aut parùm æquus rerum æstimator, aut detractor infidelis; hoc certè illustria tot victoriarum monumenta non tacebunt.

Hoc Camberium, Nicæa, Segusium, Villa-Franca, cum Salucio Mommelianum, Sabaudia ipsa tota cum nobilissimâ Pedemontij parte domita & expugnata memorabit: hoc loquentur Rhodæ, Palæmus, Orgelium, Gerunda, Ostalricum, Barcino in Gothalaniâ: hoc Montes Hannoniæ, Autha, Furnæ, Carolopolis in Belgio: hoc in Germaniâ Heidelbergæ, totque Palatinatûs urbes prædicabunt: hoc victus, fugatus, cæsus hostis ad Fleurusium, ad Britannicum Fretum, ad Stafardam, ad Leusam, ad Stenkerkam, ad Phorcennam, ad Lacobrigam, ad Gades, ad Nervindam, ad Tichim, ad Marsaliam: hoc conatus hostium elusi toties, aut repressi, relectæ fraudes, commeatus intercepti, capta & expilata castra, devestæ nostros in portus fæderatorum exuvia testabuntur.

Hostis verò Europæ viribus instructus, quid, non ejusmodi dicam, Auditores, non simile, non aliquatenus affine; sed quid fecit tandem quod ostentare possit seris nepotibus dignum robore, numero, virtute, expectatione suâ monumentum? An ita conferuit usquam nobiscum manus, victor ut
eva-

evaderet? an oppugnavit urbem aliquam Gallia, quam expugnaret?

Quamquam audio quid reponant, video quâ de re glorientur. Namurcum recepimus, inquit: egregiam verò laudem, Auditores, & dignum tam ingenti apparatu trophæum! Hæc ergo inchoati belli fiducia, hic ejusdem felix fortunatusque progressus, hic finis tot laborum fuit; hoc conjuratus unam in Galliam universus penè orbis toto decennio tandem perfecit; ut expugnatum priùs à nobis, vix bene resectum ac munitum, tot suorum clade ac ruinâ Namurcum reciperent!

At enim quæ tanta, tam incredibilis, tam nova cupido Pacis, Auditores; quæ tam aliena parandæ gloriæ satietas; dum res nostræ tam bellè fluere; dum nihil agentibus ac penè otiosis Attha, totiùsque Gothalanæ caput Barcino subjiciuntur? dum resectis viribus & quasi recentes Gallorum animi ad novos bellorum labores aspirant? Hæc enim verò quis sibi persuadeat, Regum maxime, nisi qui excellentiam magnitudinèque animi tui intellexerit; qui noverit uno te Pacis studio pugnare & vincere; qui eâ te comparatum indole perspexerit, ut non tam privatæ gloriæ desiderio, quàm tuorum totiùsque adèd Europæ commodis pro tenero quodam parentis communis affectu movearis?

Nam quid aliud, amabo vos, Auditores, Ludovicum adduxit, ut tam impensè studeret Paci? quid impulisset ad procurandum tam citò illius belli finem, quod novo semper gloriæ ipsius incremento perageretur? An exhaustum, belli nervus, Ærarium, accisæ regni opes, consumptæ privatorum pecuniæ prorogandi ulterius belli spem fiduciâque præripiebant?

Equidem quis neget, amplissimas quasque fortunas diuturnitate belli gravioris imminui sensim ac decrescere? Et hanc habemus opimo Principi
gra-

gratiam singularem, quòd dum nova belli subsidia cogeretur accipere, professus sit non semel, nihil malle se rerum omnium, quàm ut isto populos onere quamprimùm liberaret.

Tamen itàne verò exhaustum Ærarium erat, quod tam florentes alebat copias, tam numerosos exercitus sustentabat, tam multis hominum millibus stipendia sufficiebat? Erat aliquid in Castris militi quod deesset, in præsijs, quod requiretur, in armamentarijs, quod plenam rerum omnium copiam non ostentaret? An accisæ penitus populorum opes; per quos si steteret, bellum acrius hoc anno, quàm aliàs gereretur? Atque vel ex eo capite, vos olim hostes Gallici nominis, nunc tandem amici, intelligite, quantum Ludovico debeatis, qui populis suis vim fecisse quodammodo visus est, dum vobis honorificam, eandem & quæstuosissimam pacem concederet.

At si quod rebus Gallicis belli diurnitas detrimentum attulit, nihil illi, credo, ferendum ejusmodi habuerunt, apud quos fuit perpetua quædam annonæ caritas? qui coactis frustra ad corrogandas pecunias sociorum comitijs, nunquam necessarios in offerentem se annum sumptus invenerunt? à quibus multi quotidie milites ad nos deficerent, quoniam rarò ac parcè stipendia persolvebantur? qui factà jam Pace missas facere sociales copias vix possunt, quia pactam, unde reddant, mercedem non habent?

Verùm attritas fortè, fatigatas, defectas viribus, & longa domitas malorum serie copias habebamus, quas ducere deinceps ad pugnam periculosum fuisset. Hoc querantur illi sanè, apud quos assiduis ac cruentis cladibus decrescere non mediocriter militum numerus, animus infringi, debilitari vires debuerant. Id exoptulent, per me licet, quibus nondum bene obligata, quæ fecimus ad Fleurusium

sium

sum, ad Leusam, ad Stafardam, ad Stenkerkam, ad Nervindam, ad Marsaliam vulnera quotidie recrudescabant. Timeant illi novi discriminis aleam, qui longâ vincendi desuetudine, non tam ad pugnam, quàm ad certum funus properabant.

Nos verò quid ejusmodi à prorogando bello deterrebat? agite, ubi gentium aut florentiores copiæ, aut numerosi magis exercitus, aut animi ad rem bene gerendam alacriores? quanta singulis in militibus fortitudo, in Ducibus sagacitas, in Imperatoribus experientia, in Principibus regij sanguinis magnanimitas? quàm vividum, quàm potens, quàm efficax ad decertandum viriliter momentum affert, priorum memoria triumphorum, intactæ atque illibatæ virtutis conscientia, & ipsâ vincendi assuetudine indubitata quædam victoriæ expectatio?

Quanquam cur aliunde perquirimus testimonia, cùm Principis optimi consignatam literis publicis voluntatem habeamus? Est aliquis vestrûm, Auditores, qui literas illas non legerit? Abrogabimus, opinor, Ludovico fidem, cùm in ore atque in oculis omnium profitetur: *eò lubentiùs abire se ab jure suo, quò faciliorem ad illud persequendum victoriæ posteriores viam aperuerant: hanc se sibi imposuisse legem, ut parva tot triumphorum monumenta Europa tranquillitati devoçeret: videri hunc sibi fructum amplissimum moderationis illius suæ, quæ acceptis armorum injuriâ tot arumnis mederetur: se in lucro ponere maximo, quidquid hujusce rei gratiâ fecisset: imò & triumphis quibuscumque præponere voluptatem illam, quam sibi populorum lætatio ac felicitas peperissent.**

Et verò tantò alacriùs Pacis conciliandæ provinciam sibi depoposcit Ludovicus, quòd eo defungi munere præter ipsum nemo potuisset. Agite enim,

* Ex Epistola Regis ad Episcopos Gallie pro confecta pace.

enim, quis difficili bello cum laude desisteret, nisi Ludovicus? Nam, si qua fortes inter viros contentio incidit, scitis, Auditores, quam sit durum cedere, id si facere sine dedecore non possis. Abjicere arma fractis & exhaustis viribus: post jacturas graves, clades repetitas, amissas urbes, provincias expugnatas inclinare animum ad Pacem: implorare fortioris fidem, cum impar resistendo videare: id quidem necessitatis interdum; at, ut plurimum ignaviae, imbecillitatis ferè semper indicium est.

Nunc ergo, si factionis inimicae Principes, qui priores Galliam oppugnaverant; qui de ipsius exitio conjuraverant, qui certam vincendi fiduciam provincias ejus nobilissimas inter se jam diviserant; si nunc, inquam, delusa expectatione, repressa audacia, accisis propè ac deperditis rebus praese ferre taedium calamitosi belli incepissent; si cupidi quantumvis bonae ac necessariae Pacis, suum illud desiderium non dissimulassent: si Ludovici clementiam, ut olim, quacumque conditione sollicitassent; an effugissent illi dedecoris & ignaviae notam? an saltem imbecillitatis opinionem evitassent? Decebat viros fortes, quales illi sunt, nullis frangi calamitatibus; decebat in adversis rebus affectare constantiam; & dum verè atque ex animo funestam armorum sortem execrarentur, pertinacem nihilominus bellandi amorem simulare.

At Ludovicus, Auditores, cum in medio victoriarum cursu ita studere Paci visus est, ut miraretur orbis, stuperent hostes, Galli tantum non affligerentur, quantus ad partem domi forisque gloriam, moderationis, clementiae, magnanimitatis cumulus accessit!

Aliud erat, Auditores, quamobrem Ludovico soli conveniret esse conciliatorem Pacis. Unus erat Rex invictissimus, qui infelicis belli jacturas resarcire

cire quoquomodo, & steriles hostium labores beneficentiâ suâ consolari sine suo damno posset. Dicamus enimverò, quod res, neque id hostes olim nostri diffitebuntur. Cùm grave bellum nobis indixere Fœderati Principes, sperabant plurima, nihil tulerunt; involabant in aliena, sua perdidierunt; gloriam deprimendæ Galliæ aucupabantur, depressi ipsimet ac perdomiti, pudoris plurimum dedecorisque, nihil rei fructûsque reportârunt. Miserum quid profectò & acerbum fuisset, Auditores, dissociari omnes à se invicem, & spe frustratos suâ, & gravem rerum suarum jacturam expertos.

Quæ pars enim in totâ Fœderatorum ditione tam intacta, tam sana, quæ proprias clades atque ærumnas non deploraret? quæ amissa diuturni belli fato multa non repeteret? Dolebat Hollandia effusas temerè in belli sumptus immensas opes, interclusâ maria, omnem faciendi commercij ademptam facultatem. Lugebat Anglia occupatam toties nostrorum excursionibus & expilatam classem, erepta navigia, merces abductas. Urbes situ, robore, propugnaculis præstantissimas, direptas, incensas, æquatas solo Germania: partem Belgij primariam, & Gothalaniam totam Hispania: Sabaudia provincias penè omnes captas, domitas atque expugnatas querebatur. In illâ communi omnium ac publicâ calamitate, quam sibi mutud præstitissent opem, vel quæ damnorum solatia alijs ab alijs expectâssent?

Adfuit illorum spolijs onustus & gravis Ludovicus, & quod cuique abstulerat redonans liberaliter, illis utilitatem præclaræ Pacis, sibi gloriam laudémque reservavit.

Celebretur enimverò magnanimitas Alexandri illius Macedonis, qui dum partem orbis nobilissimam victorijs potius quàm passibus peragraret,

ret, expugnabat urbes, subjiciebat provincias, non animo retinendi, quæ ceperat, sed, ut eadem restituendo, & victis clementiam, & spoliatis liberalitatem ostentaret. Verùm eâ re superior Alexandro Ludovicus; quòd pugnaret Alexander, ut vinceret; vinceret autem, ut inauditâ fortitudinis specie domitis gentibus insultaret: Ludovicus verò neque animum ad pugnandum, nisi coactus necessitate adjecerit; neque vincere voluerit, nisi ut beatam populis redonaret Pacem, & paternæ in omnes voluntatis significatione omnium sibi animos devinciret.

Nunc igitur discat Europa, quantum muniticæ invicti Regis benignitati debeat. Intelligite vos, quotquot malus error, aut rivalis æmulatio sejunxit ab optimo Principe, intelligite, inquam, quod hætenus frustra dissimulare voluistis; & Ludovicum hodie, quantus quantus est, pernoscite.

Non exhibebo vobis illum invictis circumseptum agminibus, quibus suum ipse robur atque animos inspirat: non disturbantem acies, evertentem mœnia, fulminantem ubique ac triumphantem ostentabo. Vidistis talem ac sensistis, quoties decertandum illi vobiscum fuit; &, quid vel sibi relictus uni contra fœderatas Europæ vires posset, recentissimo periculo didicistis.

Non proponam illum incredibili amplissimæ mentis providentiâ & sagacitate consilia vestra antevertentem, retenantem dolos, infidias eludentem: talem experti estis jamdudum, & eâ parte æquiores multò, quàm cæteris in rebus, singularem ipsius sapientiæ vim suspexistis, & collaudastis.

At ecce objiciam illum vestris oculis, qualem ipse videri Ludovicus se amat, qualem se offert nobis

nobis omnibus, qualem & vos, remotâ tandem, quam livor obduxerat, nebulâ, non pigeat agnoscere: pium dico, clementem, consulentem vestris rationibus, & vestros omnium animos suavius etiam Pace, quàm bello devincientem. Hæc una est victoria, quam deinceps ambiat; hic triumphus, quem agere de vobis velit, ut studiosos sui & amicos efficiat. Ah! ne vos pigeat jam vinci, quos beneficijs suis Ludovicus aggreditur: hoc date unum, quod unum accepisse gaudeat: hunc per vos gloriæ suæ videat cumulum accessisse; ut quos potentiæ, fortitudinis, sapientiæ cæterarumque virtutum admiratores habuit, eosdem moderationis suæ sentiat amatores.

Nos interim, si quid Rex optimus liberalius indulset Pacis gratiâ, quàm quod aut sperare vos licuisset, aut ipsi vobis pateremur impertiri; tamen feremus æquius, si nostram in optimum Principem omnium venerationem, benevolentiam ac pietatem imitari volueritis; nolite nobis hunc invidere fructum Pacis dulcissimum, qui ad reliquos suavius degustandos ingens momentum allaturus est.

Quinam verò sint illi reliqui Pacis fructus, factis me tacente intelligitis. Leve hoc censebitis nimirum & nullo ponendum loco, quod pulsa tot abhinc annis quies, exactâ tranquillitas vetus in hospitium rediêre? quod conticuit tandem triste clausum, & ingratus armorum tumultus quievit: quod ruri securus agricola partis labore manuum frugibus sine metu vel invidiâ vescetur: quod civis in urbe domesticos intra penates cum amicis & numerosâ prole recreabit genium, nihil deinceps sollicitus, quid ad Rhenum, aut Mosam, aut Danubium, aut Padum agatur: quod nemo vel parenti filius, vel filio parens, vel conjux conjugii, vel affini pro-

pinquus, vel amicus socio fatalem bellorum aleam metuet, aut eosdem miserabiliter extinctos lugebit: quòd factâ jam viâ commercio liberâ, peregrinæ nostras in urbes gazæ remeabunt, & lætam ubique copiarum abundantiam effundent.

Jam quantus honos bonis Artibus, quanta Literis gratia, qui non postremus tranquillæ Pacis est fructus, accedet. Fateamur quod res est, Auditores, jacent despectæ artes ut plurimum belli tempore, & obstrepente terribili tubarum sono, vix ac ne vix quidem suavissimi Musarum concentus exaudiuntur.

Nunc quàm audientur lubenter, quales excitabunt clamores ac plausus, quicumque isthæc blandæ Pacis otia, Ludovici curas ac studia dignè celebraverint? Seu regias in eo dotes, eximiam in promovendo cultu divini Numinis pietatem, singularem in componendo regno sapientiam, munificam in sublevandis fortunandisque populis benignitatem extollent: seu privatas lubentiùs virtutes, comitatem in Aulicos, in domesticos humanitatem, paternum in suos animum prædicabunt. Ingeniosi viri, quotquot estis, ecce vobis ingens ad gloriam, ingens ad promerendam regalem munificentiam aditus aperitur.

At quàm acceptus, quàm jucundus omnibus accidit recentissimus ille Pacis fructus, felix Hymæneus Augustæ Adelaïdis cum Serenissimo Burgundionum Duce! Personant adhuc aures lætis exultantium populorum plausibus, quibus regales nuptias sunt profecuti. O felix enimverò dies, qui celebritati pompæ genialis illuxit, & par Amantium nobile felicibus æternùm nexibus devinxit.

Quid non ex illâ conjunctione sperare liceat, Auditores, ubi Majestas cum gratiâ, cum pudore gravitas, sapientia cum perspicacitate, dexteritas cum elegantia, cum Pietate Religio, denique Sabaudie domûs

domûs vetustissima pariter & illustrissima nobilitas cum regio Borboniorum sanguine repetitâ toties cognatione sociatur ?

Vivite ambo felices tam faustis ominibus, & in ipso Pacis gremio conjuncti. Parentum augustorum expectationem, spes Gallia, populorum vota cumulate : suis se olim in nepotibus, Amedeus Illustrissimus Sabaudia Dux, Serenissimus Delphinus agnoscant. Gaudeat Philippus unicus Regis Frater ex suo sanguine procreandos, qui Gallici regni habenas aliquando moderentur.

Tu verò, Ludovice, fruire diu mercede illâ, quam pollicitus Deus pijs Numinis sui cultoribus, tibi multis jam abhinc annis impertit. *Filij tui sicut novella olivarum in circuitu mensæ tuæ.* Psal. 127. Hoc erat nimirum, quod sentiebat quisque de te, cum augustos inter Nepotes regalibus epulis nuper accumberes : *Ecce, dicebant intra se taciti, numerosam sobolem & Pacem optatam tibi gratulantes, Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum, ut videas filios filiorum tuorum, & pacem super Israël.*

Nos verò defuncti tandem gravibus formidolosi belli periculis, quibus heu ! quàm sæpè timuimus, ne quid procellæ vis inimica sacrum in caput peccaret ! ut oblatâ jam Pace lætis omnes animis, ut frequenter illas Vatis regij voces repetemus ! *ut videas filios filiorum tuorum, & Pacem super Israël.*

Oratio habita Anno M. D. C. XCVIII.

U 3

GLO